

ЗАТВЕРДЖУЮ:

Директор Державної установи
«Інститут економіко-правових
досліджень імені В.К. Мамутова
Національної академії наук України»
член-кореспондент НАН України,
член-кореспондент НАПрН України,
доктор юридичних наук, професор,
Заслужений юрист України

Володимир УСТИМЕНКО

«17» березня 2025 р.

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації
Нестерова Геннадія Геннадійовича
на тему «Господарсько-правовий статус органів місцевого самоврядування»,
поданої на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за
спеціальністю 081 «Право» (витяг з протоколу № 2 від «17» березня 2025 року
засідання відділу проблем модернізації господарського права та законодавства
Державної установи «Інститут економіко-правових досліджень
імені В.К. Мамутова Національної академії наук України»)

Присутні: завідувач відділу проблем модернізації господарського права та
законодавства, доктор юридичних наук, професор Джабраїлов Р.А.; заступник
завідувача відділу, доктор юридичних наук, старший дослідник Гудіма Т.С.;
головний науковий співробітник відділу, член-кореспондент НАН України, член-
кореспондент НАПрН України, доктор юридичних наук, професор, Заслужений
юрист України Устименко В.А.; завідувач сектору проблем реалізації
господарського законодавства відділу, доктор юридичних наук, професор,
Заслужений юрист України Теремецький В.І.; в.о. провідного наукового
співробітника відділу, доктор юридичних наук, професор Петруненко Я.В.;
провідний науковий співробітник відділу, доктор юридичних наук, доцент
Краснова Ю.А.; старший науковий співробітник сектору проблем реалізації
господарського законодавства відділу, доктор юридичних наук Серебряк С.В.;
провідний науковий співробітник відділу, кандидат юридичних наук, старший
науковий співробітник Санченко А.Є.; старший науковий співробітник сектору
проблем реалізації господарського законодавства відділу, кандидат юридичних
наук Сошников А.О.; старший науковий співробітник сектору проблем реалізації
господарського законодавства відділу, кандидат юридичних наук Россильна О.В.;
молодший науковий співробітник, доктор філософії Камишанський В.І.; молодший
науковий співробітник Тертичний Ю.І.; молодший науковий співробітник
Черних О.С.

А також долучилися до обговорення провідний науковий співробітник
відділу господарсько-правових досліджень проблем економічної безпеки, доктор

юридичних наук, професор Олюха В.Г.; здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії Нестеров Г.Г.

Серед присутніх з правом голосу на засіданні відділу 7 докторів юридичних наук, 3 кандидати юридичних наук, 1 доктор філософії, 2 молодших наукових співробітники.

Засідання відділу проводиться в режимі відеоконференції з використанням відповідного програмного забезпечення.

Порядок денний:

Обговорення дисертації аспіранта Нестерова Геннадія Геннадійовича на тему «Господарсько-правовий статус органів місцевого самоврядування», поданої на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Науковий керівник – доктор юридичних наук, професор, заступник директора з наукової роботи, завідувач відділу проблем модернізації господарського права та законодавства Державної установи «Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Мамутова Національної академії наук України» Джабраїлов Руслан Аятшахович.

Дисертація виконувалась в Державній установі «Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Мамутова Національної академії наук України». Тему дисертації затверджено на засіданні Вченої ради Державної установи «Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Мамутова Національної академії наук України», протокол № 12 від 26.06.2023.

Виступили:

Аспірант Нестеров Г.Г., який презентував основні положення дисертації «Господарсько-правовий статус органів місцевого самоврядування», поданої на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Аспірант Нестеров Г.Г. під час виступу наголосив на тому, що органи місцевого самоврядування виступають одними з активних учасників господарських відносин, здійснюючи організаційно-господарські повноваження з управління господарською діяльністю у комунальному секторі економіки та здійснюючи господарські операції з об'єктами права комунальної власності від імені та в інтересах територіальної громади. Сучасна практика правозастосування за участю органів місцевого самоврядування є віддзеркаленням казуїстичності сучасного національного законодавства, його невідповідності у переважній більшості випадків принципу верховенства права, що має наслідком виникнення проблем праворозуміння та правотлумачення з боку органів місцевого самоврядування під час реалізації господарської компетенції.

Суперечливість підходів законодавця до визначення обсягу та змісту господарської компетенції органів місцевого самоврядування як складової їх господарсько-правового статусу, спроби зміни характеру правового зв'язку органів місцевого самоврядування та утворених ними суб'єктів господарювання з об'єктами права комунальної власності (зокрема, неодноразові намагання заміни

права господарського відання та оперативного управління на узуфрукт та оренду), повільне просування законодавчих ініціатив, які передбачені Планом України, схваленим Кабінетом Міністрів України на реалізацію Ukraine Facility – інструменту підтримки України з боку ЄС – зокрема у частині впровадження у національну правову систему інституту адміністративного нагляду за дотриманням законності у діяльності органів місцевого самоврядування, низька ефективність правових норм, що визначають засади здійснення органами місцевого самоврядування регуляторної діяльності, інституційного заміщення зазначених органів військовими адміністраціями в умовах правового режиму воєнного стану, захисту майнових прав та інтересів територіальних громад як суб'єктів права комунальної власності за наслідками рішень, дій та/або бездіяльності органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб тощо формують нестабільне правове поле функціонування органів місцевого самоврядування, посилюють правові вразливості, створюючи передумови для порушення прав та законних інтересів територіальних громад як первинних суб'єктів місцевого самоврядування.

Наукові дослідження останніх десятиліть переконують у посиленні уваги вчених-правознавців до різних аспектів прояву господарської правосуб'єктності органів місцевого самоврядування. Серед ґрунтовних наукових розробок дисертаційного та монографічного рівнів, в основу яких покладено ідеї та фундаментальні цінності науки господарського права, та предметно присвячених виокремленню ключових теоретичних та практичних питань, пов'язаних, у тому числі, із правовим статусом органів місцевого самоврядування як суб'єктів господарських правовідносин, варто виділити наступні: *дисертаційні роботи* – «Власність територіальної громади міста (господарсько-правові аспекти)» (В.А. Устименко); «Господарська правосуб'єктність міста» (Р.А. Джабраїлов); «Правовий режим майна, що є в комунальній власності» (К.І. Апанасенко); «Правовий статус комунальних підприємств в Україні» (Р.Ф. Гринюк); «Органи місцевого самоврядування як суб'єкт організаційно-господарських повноважень» (В.О. Возна); «Правове становище суб'єктів організаційно-господарських повноважень» (І.М. Кравець); «Господарська компетенція органів місцевого самоврядування» (К.В. Полякова); «Організаційно-господарські повноваження органів місцевого самоврядування» (К.Д. Хачук); *монографічні дослідження* – «Право комунальної власності: сучасний погляд та перспективи розвитку» (моногр. / за заг. ред. В.А. Устименка); «Публічна власність: проблеми теорії і практики» (моногр. / під заг. ред. В.А. Устименка); «Суб'єкти господарського права» (моногр., В.С. Щербина).

Спираючись на здобутки вищенаведених науковців та колективів вчених як співавторів колективних монографічних праць, у підготовленому дослідженні знаходять висвітлення крізь призму сучасних державотворчих процесів окремі проблеми, які справляють істотний вплив на формування господарсько-правового статусу органів місцевого самоврядування. Зокрема, нові наукові підходи застосовано до класифікації господарсько-правового статусу органів місцевого самоврядування у кореляції із відповідним правовим режимом господарських відносин, визначення критеріїв застосування речово-правових способів захисту

права комунальної власності із врахуванням типу (спеціально дозволений) та принципу («дозволено тільки те, що прямо дозволено законом, все інше заборонено») правового регулювання відносин за участю органів місцевого самоврядування, змістовної конкретизації предметів відання органів місцевого самоврядування із доведенням необхідності впровадження результатів правотлумачної діяльності на рівень закону, що дозволить запобігти неоднозначному розумінню правової норми та її різного застосування учасниками відносин тощо.

Наведеним вище підкреслено актуальність теми дисертаційного дослідження.

Дисертаційна робота виконана відповідно до планів науково-дослідних робіт Державної установи «Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Мамутова Національної академії наук України» за темами: «Утвердження ідеології соціальної справедливості в суспільстві на засадах правового регулювання економіки» (ДР № 0122U001715), «Гарантії дотримання соціально-економічних та екологічних прав людини в умовах війни та повоєнної трансформації» (етап I – ДР № 0123U101199, етап II – ДР № 0124U002104), у межах яких дисертантом як співвиконавцем висвітлено теоретичні та практичні аспекти господарсько-правового статусу органів місцевого самоврядування із обґрунтуванням відповідних пропозицій з удосконалення законодавства.

Метою дисертаційного дослідження є обґрунтування нових науково-теоретичних положень щодо засад господарсько-правового статусу органів місцевого самоврядування та розробка науково-практичних пропозицій, спрямованих на удосконалення чинного законодавства України у досліджуваній сфері відносин.

Для досягнення вказаної мети були поставлені такі *завдання*:

обґрунтувати науково-теоретичні підходи до класифікації господарсько-правового статусу органів місцевого самоврядування у кореляції із відповідним правовим режимом господарських відносин;

вивити особливості здійснення повноважень органів місцевого самоврядування іншими суб'єктами права крізь призму правової моделі делегування повноважень та механізму інституційного заміщення органів місцевого самоврядування;

надати правову оцінку ступеню виконання Україною міжнародно-правових зобов'язань у сфері місцевого самоврядування та обґрунтувати шляхи вдосконалення законодавства України у частині визначення підходів щодо забезпечення законності в діяльності органів місцевого самоврядування;

обґрунтувати наукові підходи до вирішення проблем, пов'язаних з визначенням обсягу та змісту господарської компетенції органів місцевого самоврядування;

запропонувати шляхи підвищення ефективності здійснення органами місцевого самоврядування організаційно-господарських повноважень крізь призму законодавчих змін у законодавстві України про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності;

обґрунтувати законодавчі зміни, спрямовані на врахування науково-практичної класифікації правових актів, у тому числі тих, що приймаються

органами місцевого самоврядування, на нормативні та індивідуальної дії, що забезпечить врахування у нормативній площині здобутків правової науки та усталених підходів у судовій практиці;

виявити особливості застосування речово-правових способів захисту права комунальної власності із врахуванням типу та принципу правового регулювання відносин за участю органів місцевого самоврядування.

Об'єктом дослідження є господарські правовідносини за участю органів місцевого самоврядування.

Предметом дослідження є господарсько-правовий статус органів місцевого самоврядування.

Методологічну основу дослідження склали наступні загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання: діалектичний, формально-логічний, порівняльно-правовий, аналітико-синтетичний, системно-структурний, логіко-юридичний.

При дослідженні господарської правосуб'єктності органів місцевого самоврядування та обґрунтуванні підходів до класифікації їх господарсько-правового статусу застосовувався діалектичний метод. За допомогою формально-логічного методу обґрунтовано законодавчі зміни, спрямовані на врахування науково-практичної класифікації правових актів, у тому числі тих, що приймаються органами місцевого самоврядування, на нормативні та індивідуальної дії. Із застосуванням порівняльно-правового методу проаналізовано зарубіжний досвід щодо забезпечення законності в діяльності органів місцевого самоврядування. Аналітико-синтетичний та системно-структурний методи застосовано при дослідженні особливостей застосування речово-правових способів захисту права комунальної власності, здійснення повноважень органів місцевого самоврядування іншими суб'єктами права, визначенні шляхів підвищення ефективності здійснення органами місцевого самоврядування організаційно-господарських повноважень. Із використанням логіко-юридичного методу виявлено недоліки чинного законодавства України у досліджуваній сфері та обґрунтовано пропозиції щодо їх усунення.

Теоретичну основу дослідження, крім праць вищевказаних авторів, склали роботи наступних учених: О.В. Батанова, О.А. Беяневич, А.Г. Бобкової, О.М. Вінник, О.В. Гарагонича, Т.С. Гудіми, О.П. Віхрова, А.М. Захарченка, В.К. Мамутова, В.С. Мілаш, Л.М. Дорошенко, В.Г. Олюхи, Я.В. Петруненка та інших дослідників.

Емпіричну основу дисертаційного дослідження склали чинне законодавство України, міжнародно-правові акти, законодавство окремих зарубіжних країн, звітні документи Європейської Комісії, практика Європейського суду з прав людини, практика Конституційного Суду України, практика Великої Палати Верховного Суду, практика діяльності органів місцевого самоврядування.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що вперше у вітчизняній юридичній науці обґрунтовано нові науково-теоретичні положення щодо засад господарсько-правового статусу органів місцевого самоврядування та розроблено науково-практичні пропозиції, спрямовані на удосконалення чинного

законодавства України у досліджуваній сфері відносин. Наукова новизна результатів дослідження полягає у наступному.

Аспірант Нестеров Г.Г. визначив наукову новизну результатів дослідження:
Уперше:

обґрунтовано, що залежно від правового режиму господарських відносин, у яких беруть участь органи місцевого самоврядування, останні набувають певних юридично значущих ознак, які зумовлюють особливості механізму реалізації їх повноважень. Відповідно, запропоновано класифікацію господарсько-правового статусу органів місцевого самоврядування у кореляції із відповідним правовим режимом господарських відносин із виділенням наступних видів: 1) загальний; 2) спеціальний; 3) особливий;

аргументовано положення про те, що в умовах правового режиму воєнного стану усталена правова модель делегування повноважень не дотримується. Стверджується, що Законом України «Про правовий режим воєнного стану» фактично передбачається інституційне заміщення органів місцевого самоврядування військовими адміністраціями певних населених пунктів, у межах яких вони створюються;

доводиться, що не пов'язаними з позбавленням володіння доцільно визнати такі порушення права власності територіальної громади (права комунальної власності), які є наслідком вжиття з боку органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб дій та/чи бездіяльності, що призвели до порушення ч. 2 ст. 19 Конституції України. У таких випадках захист права власності територіальної громади має відбуватися шляхом застосування негаторного позову;

обґрунтовано положення про доцільність визнання критерієм застосування негаторного позову, окрім правового режиму майна, що враховує певні його особливості та унеможливорює набуття у приватну власність, також особливий правовий статус суб'єкта права, який здійснює розпорядження об'єктами права комунальної власності, а саме органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб, та на якого поширюється особливий тип (спеціально дозволений) та принцип («дозволено тільки те, що прямо дозволено законом, все інше заборонено») правового регулювання, що знайшли вияв у ч. 2 ст. 19 Конституції України;

обґрунтовано положення про доцільність переходу від моделі спростовної презумпції добросовісності учасників цивільних відносин, яка знайшла вияв у нормах Цивільного кодексу України, до моделі доказової презумпції добросовісності. Доводиться, що реалізація цієї пропозиції сприятиме посиленню правового господарського порядку, згідно зі ст. 5 Господарського кодексу України, урівнюючи всіх учасників господарських відносин перед законом та зумовлюючи їх обов'язок доводити добросовісність дій та/або бездіяльності, зокрема, у відносинах між органами місцевого самоврядування та їх посадовими особами як відчужувачами об'єктів права комунальної власності та суб'єктами господарювання як набувачами таких об'єктів;

обґрунтовано положення про доцільність включення попереднього (апріорного) нагляду за дотриманням законності у діяльності органів місцевого самоврядування до складу механізму нагляду, запропонованого законопроектом «Про внесення змін до Закону України «Про місцеві державні адміністрації» та

деяких інших законодавчих актів України щодо реформування територіальної організації виконавчої влади в Україні» (№ 4298 від 30.10.2020), що узгоджується із практикою деяких країн-членів ЄС у частині включення попереднього (апріорного) нагляду до системи правових засобів нагляду за діяльністю органів місцевого самоврядування;

виявлено окремі недоліки регуляторної діяльності органів місцевого самоврядування на прикладі нормативно-правового забезпечення реалізації організаційно-господарських повноважень зі встановлення тарифів на певні послуги, що надаються на території населеного пункту, зокрема, з користування майданчиками для платного паркування транспортних засобів. Зокрема, встановлено, що найбільшого поширення набули випадки, коли органами місцевого самоврядування вчиняються дії та/чи бездіяльність, які мають наслідком: 1) не включення проєктів регуляторних актів до Плану діяльності з підготовки проєктів регуляторних актів на відповідний календарний рік; 2) оприлюднення проєкту регуляторного акта без додавання аналізу регуляторного впливу; 3) недотримання встановлених вимог щодо змісту та структури інформаційного повідомлення про оприлюднення проєкту регуляторного акта; 4) недотримання нормативно визначеного мінімального строку, протягом якого приймаються зауваження та пропозиції від фізичних та юридичних осіб, їх об'єднань до проєкту регуляторного акта.

Удосконалено положення щодо:

правових підстав інституційного заміщення органів місцевого самоврядування військовими адміністраціями у період дії правового режиму воєнного стану із обґрунтуванням необхідності правового регулювання суспільних відносин, ідентифікованих у межах ч.ч. 2 та 3 ст. 10 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», на рівні такого акта Верховної Ради України як закон, що узгоджується із п. 15 ч. 1 ст. 92 Конституції України, згідно з яким виключно законами України визначаються засади місцевого самоврядування;

приведення правотворчої практики, спрямованої на реалізацію заходів правового режиму воєнного стану у частині здійснення військовими адміністраціями як тимчасовими державними органами повноважень органів місцевого самоврядування у межах окремих населених пунктів або навіть на рівні районів та областей за моделлю заміщення органів місцевого самоврядування, у відповідність із нормами Конституції України та забезпечення дотримання принципу «дозволено тільки те, що прямо дозволено законом, все інше заборонено», який отримав втілення у ч. 2 ст. 19 Основного Закону;

моделі попереднього (апріорного) нагляду щодо нормативних актів органів місцевого самоврядування із обґрунтуванням необхідності віднесення до повноважень територіальних органів Міністерства юстиції України здійснення попереднього (апріорного) нагляду щодо нормативних актів нерегуляторного характеру, зважаючи на те, що регуляторні акти є предметом нагляду з боку Державної регуляторної служби України. Обґрунтовано, що в основу попереднього (апріорного) нагляду може бути покладено механізм, аналогічний тому, який застосовується Державною регуляторною службою України під час підготовки

пропозицій щодо удосконалення проєктів регуляторних актів органів місцевого самоврядування;

розширення переліку підстав, за наявності яких регуляторний акт не може бути прийнятий або схвалений уповноваженим на це органом чи посадовою особою місцевого самоврядування, із обґрунтуванням необхідності включення до ч. 1 ст. 36 Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» наступних положень: – проєкт регуляторного акта не був поданий уповноваженому органу (Державній регуляторній службі України) для підготовки пропозицій щодо його удосконалення відповідно до принципів державної регуляторної політики; – регуляторним органом не враховано пропозиції уповноваженого органу (Державної регуляторної служби України) щодо удосконалення проєкту регуляторного акта відповідно до принципів державної регуляторної політики;

усунення недоліків правових норм, що закріплюють положення про скасування незаконного правового акта індивідуальної дії, у тому числі прийнятого органом місцевого самоврядування, шляхом нормативного закріплення важливої правової обставини, яка має бути встановлена під час розгляду відповідних категорій судових справ та яка полягає у з'ясуванні того чи виконано таке рішення на час звернення з позовом до суду. Додатково обґрунтовано положення про доцільність уніфікації термінологічного ряду, який використовується для позначення одного і того ж за суттю явища, а саме невідповідність правових актів, у тому числі органів місцевого самоврядування, актам законодавства України, як-то «незаконність», «недійсність», «протиправність» із доведенням доцільності правової кваліфікації таких актів як незаконних.

Дістали подальшого розвитку положення щодо:

змістовної конкретизації предметів відання органів місцевого самоврядування із обґрунтуванням того, що вказане має відбуватися шляхом нормативно-правового закріплення на рівні закону, а не бути результатом правотлумачної діяльності судових органів конституційної або загальної юрисдикції. У протилежному випадку, як засвідчує практика правозастосування, спроби органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб вчинити дії або прийняти рішення чи утриматися від останніх, керуючись ч. 2 ст. 19 Конституції України, знаходить неоднозначну правову оцінку – від визнання правомірності дій до спонукання органів місцевого самоврядування вжити відповідних правових заходів;

засад здійснення зовнішнього контролю регуляторної діяльності органів та посадових осіб місцевого самоврядування із обґрунтуванням положення про доцільність нормативного закріплення обов'язку виконавчих органів місцевих рад, а також сільського, селищного, міського голови подавати проєкти регуляторних актів до Державної регуляторної служби України для підготовки пропозицій з їх удосконалення. Встановлено, що предмет аналізу з боку Державної регуляторної служби України складають лише регуляторні акти представницьких органів місцевого самоврядування.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що обґрунтовані в дисертаційній роботі висновки і пропозиції можуть бути

використані у: правотворчій діяльності – з метою вдосконалення чинного законодавства України, що визначає господарсько-правовий статус органів місцевого самоврядування; правозастосовній діяльності – з метою підвищення ефективності правореалізації та правотлумачної роботи з боку органів державної влади та місцевого самоврядування; науково-дослідній діяльності – з метою поглиблення наукових розвідок проблематики реалізації органами місцевого самоврядування господарської правосуб'єктності; навчальному процесі – при викладанні дисциплін господарсько-правового напрямку для студентів юридичних та економічних спеціальностей закладів вищої освіти.

Результати дисертаційного дослідження використовуються у діяльності Дніпровської районної в місті Києві державної адміністрації, Всеукраїнської асоціації органів місцевого самоврядування «Асоціація міст України», навчальному процесі Приватного закладу вищої освіти «Східноєвропейський університет імені Рауфа Аблязова».

Аспірант Нестеров Г.Г. перелічив свої *наукові праці*, у яких висвітлені основні наукові результати дисертації; наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації. Так, аспірантом зазначено, що основні результати дисертаційного дослідження викладено у 9 наукових працях, з яких 7 статей опубліковано у наукових фахових виданнях України, 2 публікації за матеріалами науково-практичних конференцій.

На завершення свого виступу аспірант Нестеров Г.Г. зазначив, що дисертація складається зі вступу, двох розділів, які об'єднують сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

Після завершення презентації основних положень дисертації Нестерова Г.Г., присутніми на захисті фахівцями були поставлені такі запитання:

Провідний науковий співробітник відділу господарсько-правових досліджень проблем економічної безпеки, доктор юридичних наук, професор Олюха В.Г.: У мене таке питання, шановний Геннадію Геннадійовичу: які Вами виявлено особливості застосування речово-правових способів захисту права комунальної власності із врахуванням типу та принципу правового регулювання відносин за участю органів місцевого самоврядування?

Нестеров Г.Г.: Дякую за запитання, шановний Віталію Георгійовичу! Насамперед, у роботі відзначається, що у судовій практиці напрацьовано підхід, коли захист права власності у випадку наявності факту «книжкового володіння» відбувається за правилами не віндикаційного, а негаторного позову. Відзначається, що в основу такого підходу покладено напрацьований практикою Верховного Суду критерій правового режиму окремого нерухомого майна, що перебуває у державній чи комунальній власності та яке не може бути передано у приватну власність. Як свідчить практика Верховного Суду, протиправне зайняття такого майна чи державна реєстрація права власності на нього за приватною особою кваліфікується як не пов'язане з позбавленням володіння порушення права власності держави чи відповідної територіальної громади.

У зв'язку з цим доводиться, що не пов'язаними з позбавленням володіння доцільно визнати такі порушення права власності територіальної громади (права

комунальної власності), які є наслідком вжиття з боку органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб дій та/чи бездіяльності, що призвели до порушення ч. 2 ст. 19 Конституції України. У таких випадках захист права власності територіальної громади має відбуватися шляхом застосування негаторного позову.

Відстоюється думка про доцільність визнання критерієм застосування негаторного позову, окрім правового режиму майна, що враховує певні його особливості та унеможливорює набуття у приватну власність, також особливий правовий статус суб'єкта права, який здійснює розпорядження об'єктами права комунальної власності, а саме органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб, та на якого поширюється особливий тип (спеціально дозволений) та принцип («дозволено тільки те, що прямо дозволено законом, все інше заборонено») правового регулювання, що знайшли вияв у ч. 2 ст. 19 Конституції України. Юридично важливим аспектом реалізації зазначеної пропозиції пропонується визнати більший рівень захисту майнових прав територіальної громади, що полягає у можливості пред'явлення негаторного позову упродовж усього часу, поки існує відповідне правопорушення. Як засвідчує судова практика, вказана особливість не є характерною для віндикаційного позову, до якого застосовуються строки позовної давності.

Старший науковий співробітник сектору проблем реалізації господарського законодавства відділу проблем модернізації господарського права та законодавства, кандидат юридичних наук Сошников А.О.: Геннадію Геннадійовичу, у мене до Вас 2 запитання.

Перше – в роботі Ви аналізуєте діяльність органів місцевого самоврядування, зокрема і нормопроєктну діяльність, зокрема у роботі наводять акти виконавчого органу Київської міської ради – Київської міської державної адміністрації. Ви досить критично оцінюєте правотворчу діяльність Київської міської державної адміністрації, з чим, в цілому, я погоджуюсь. У зв'язку з цим перше запитання: чому саме значну увагу Ви звернули на місто Київ, враховуючи його спеціальний статус як столиці, а також особливості здійснення місцевого самоврядування на його території? І чи аналізувалися Вами можливі практики інших органів місцевого самоврядування?

Друге питання – в дисертаційній роботі Ви часто посилаєтесь і відповідно аналізуєте положення ще чинного Господарського кодексу України. Як всі ми знаємо, Кодекс через півроку втратить чинність. Відповідно, чи звертаєте Ви на це увагу і аналізуєте саме наслідки для органів місцевого самоврядування у своєму дослідженні?

Нестеров Г.Г.: Дякую за запитання, шановний Антоне Олександровичу! Відповідаючи на перше питання, хочу наголосити на тому, що правотворча практика та досвід правозастосування органів місцевого самоврядування м. Києва, а саме Київської міської ради та Київської міської державної адміністрації викликали неабиякий інтерес через те, що найбільш виразно окреслюють найбільш резонансні питання, які у концентрованому вигляді відображають значну частину тих проблем, які на даний час знаходять вияв у діяльності органів місцевого самоврядування різних міст України. Зокрема, симптоматичною можна визнати

практику розробки та ухвалення регуляторних актів із порушенням процедурних вимог, встановлених Законом України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності». Саме на прикладі нормативно-правового забезпечення реалізації організаційно-господарських повноважень Київською міською державною адміністрацією зі встановлення тарифів на певні послуги, що надаються на території населеного пункту, зокрема, з користування майданчиками для платного паркування транспортних засобів, було продемонстровано окремі типові недоліки регуляторної діяльності органів місцевого самоврядування. Зазначене склало емпіричне підґрунтя для підготовки пропозицій щодо внесення змін до Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності». Зокрема, було запропоновано розширити перелік підстав, за наявності яких регуляторний акт не може бути прийнятий або схвалений уповноваженим на це органом чи посадовою особою місцевого самоврядування, із обґрунтуванням необхідності включення до ч. 1 ст. 36 Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» наступних положень: – проєкт регуляторного акта не був поданий уповноваженому органу (Державній регуляторній службі України) для підготовки пропозицій щодо його удосконалення відповідно до принципів державної регуляторної політики; – регуляторним органом не враховано пропозиції уповноваженого органу (Державної регуляторної служби України) щодо удосконалення проєкту регуляторного акта відповідно до принципів державної регуляторної політики.

Додатково слід зауважити, що у дисертаційному дослідженні була висвітлена також практика діяльності органів місцевого самоврядування інших міст України. Зокрема, було проаналізовано численні недоліки у правозастосуванні під час реалізації повноважень власника об'єктів права комунальної власності на прикладах із судової практики із наведенням ключових правових висновків Великої Палати Верховного Суду. Наприклад, у справі № 607/15052/16-ц Великою Палатою Верховного Суду у постанові в обґрунтування права прокурора звернутися до суду для захисту публічних інтересів територіальної громади було зазначене наступне: Тернопільська міська рада не виявляла бажання захищати інтереси територіальної громади стосовно нежитлового приміщення; у справі № 921/384/15-г/3 Тернопільська міська рада заперечувала проти визнання недійсним договору купівлі-продажу нежитлового приміщення, який вона уклала з ФОП ОСОБА_3; ніщо не вказує на те, що ця рада вживала будь-які заходи для забезпечення виконання зазначеного рішення суду (п.п. 8.28-8.29 постанови).

Відповідь на Ваше друге питання, шановний Антоне Олександровичу, може бути побудована з урахуванням того, що на момент опублікування Закону України «Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб», яким передбачено скасування Господарського кодексу України, підготовка дисертаційної роботи була завершена. У певній мірі ідейна основа дослідження була сформована під впливом принципів та положень, які закріплені у Господарському кодексі України. Отже, оцінка наслідків прийняття Закону України «Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих

організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб» не представлена. Хоч у вступній частині дисертації мною наголошується на неприйнятності окремих правових конструкцій, які передбачалися положеннями законопроекту № 6013, який згодом було прийнято як Закон України «Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб».

Провідний науковий співробітник відділу проблем модернізації господарського права та законодавства, доктор юридичних наук, доцент Краснова Ю.А.: У мене виникло питання щодо міжнародних зобов'язань України у сфері місцевого самоврядування. Як ми знаємо, є велика кількість міжнародних угод і конвенцій з приводу діяльності міст і взагалі урбанізації. Не буду вдаватися в деталі, але хотілося б дізнатися, чи досліджував автор дисертації тематику, яким чином на сьогоднішній день виконуються ті міжнародні зобов'язання, чи є якісь проблеми, чи запропонував автор шляхи їх вирішення. Дякую!

Нестеров Г.Г.: Дякую за запитання, шановна Юліє Андріївно! У першу чергу слід зазначити, що ратифікація Верховною Радою України міжнародно-правових актів, накладає на державу Україна певні зобов'язання, що, як правило, передбачає вжиття певних заходів, спрямованих на приведення у відповідність із такими актами національного законодавства з метою запобігання випадкам виникнення колізій у правовому регулюванні відповідних груп суспільних відносин.

Одним з ключових міжнародно-правових актів, що визначає засади організації та здійснення місцевого самоврядування, справедливо у наукових та експертних колах визнають Європейську хартію місцевого самоврядування від 15.10.1985, яка з боку України була ратифікована Законом від 15.07.97. Одним із правових засобів, який сприяє забезпеченню законності та правопорядку на всіх рівнях системи місцевого самоврядування, Європейською хартією місцевого самоврядування визнається адміністративний нагляд за діяльністю органів місцевого самоврядування.

Питання організації та здійснення адміністративного нагляду за дотриманням законності у діяльності органів місцевого самоврядування набуло особливого значення у контексті виконання Україною зобов'язань у контексті євроінтеграції. Зокрема, у межах пп. 2.1.1 «Демократія» п. 2 «Функціонування демократичних інститутів та реформа державного управління» Кластеру 1 «Основи процесу вступу» Звіту про прогрес України в рамках Пакета розширення ЄС 2023 року наголошується на тому, що правила нагляду за діяльністю місцевих органів влади, відповідно до Європейської хартії місцевого самоврядування, досі не встановлені.

З метою забезпечення здійснення реформ, які зумовлюються євроінтеграційним процесом на системних засадах, розпорядженням Кабінету Міністрів України від 18.03.2024 № 244-р було схвалено План України, яким, в межах запланованих змін, задекларовано перегляд законодавства про місцеві державні адміністрації відповідно до стандартів Ради Європи щодо встановлення пропорційної системи адміністративного нагляду за законністю актів органів місцевого самоврядування з боку держави. Зазначається, що реформа відповідає Кластеру 1, представленому у Звіті про прогрес України в рамках Пакета розширення ЄС 2023 року.

Впровадження у правову систему України механізму здійснення нагляду за дотриманням законності у діяльності органів місцевого самоврядування на принципах, визначених Європейською хартією місцевого самоврядування, неодмінно зумовлюватиме вжиття з боку держави комплексних заходів, які справлятимуть вплив на конституційно-правову модель функціонування місцевого самоврядування в Україні із подальшим втіленням змін до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21.05.1997 та інших актів законодавства України, на що звертається увага у дисертаційному дослідженні.

Провідний науковий співробітник відділу проблем модернізації господарського права та законодавства, доктор юридичних наук, доцент Краснова Ю.А.: Дозвольте, я ще уточнююче питання задам. Геннадію Геннадійовичу, під час своєї відповіді Ви акцентували увагу на адміністративно-правову складову проблематики місцевого самоврядування. У зв'язку з цим підкажіть, будь ласка, який відсоток проблематики «господарсько-правового статусу органів місцевого самоврядування» врегульовує зазначена Хартія і які на сьогоднішній день заходи в цьому плані виконала Україна? Крім того, тема дисертації – господарсько-правова. Втім, коли Ви відповідаєте про адміністративно-правовий характер, то майте на увазі, що при захисті треба тоді скоригувати або положення, або відповіді. Тому що у Вас дисертація господарсько-правового характеру, а не адміністративно-правового. Дякую!

Нестеров Г.Г.: Дякую за запитання, шановна Юліє Андріївно! Перша частина Вашого питання є досить непростюю для формулювання відповіді, адже вкрай важко виокремити ті положення Європейської хартії місцевого самоврядування, які б мали суто господарсько-правову спрямованість. Насамперед, увага Європейській хартії місцевого самоврядування приділялась з приводу її фундаментального значення для формування національної правової рамки функціонування системи місцевого самоврядування. Саме з цього кута зору можна стверджувати, що належним чином узгоджене з Європейською хартією місцевого самоврядування законодавство України у сфері місцевого самоврядування створюватиме передумови для побудови ефективного галузевого законодавства, зокрема, що визначає господарсько-правовий статус органів місцевого самоврядування.

Друга частина Вашого питання стосується згаданих міжнародних зобов'язань України щодо впровадження адміністративного нагляду за дотриманням законності у діяльності органів місцевого самоврядування. Вживання у тексті Європейської хартії місцевого самоврядування терміну «адміністративний нагляд» напевно доцільно розглядати не стільки з позицій науки адміністративного права, скільки крізь систему правових категорій науки конституційного права. Адже зазначений нагляд за своєю сутністю є виразом формули збалансування владного механізму на регіональному та місцевому рівнях із дотримання ч. 2 ст. 19 Конституції України, згідно з якою органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

В.о. провідного наукового співробітника відділу проблем модернізації господарського права та законодавства, доктор юридичних наук, професор Петруненко Я.В.: Геннадію Геннадійовичу, вітаю Вас з таким вагомим

результатом. Ви цілком обґрунтовано пропонуєте закріпити механізм попереднього апріорного нагляду за діяльністю органів місцевого врядування з боку Міністерства юстиції України та Державної регуляторної служби України, і така Ваша пропозиція, на мій погляд, видається слушною. Однак вона може бути пов'язана з порушенням принципу автономії місцевого самоврядування. І у зв'язку з цим, можливо, якщо Ви не заперечуєте, слід приділити увагу питанню: чи не створить запровадження такого механізму ризику надмірного втручання держави у справи органів місцевого самоврядування? Якою є Ваша думка з цього приводу?

Нестеров Г.Г.: Дякую за запитання, шановний Ярославе Вікторовичу! Визнаючи вагомими причини для занепокоєння у частині ризику надмірного втручання держави у справи органів місцевого самоврядування, доцільність впровадження попереднього (апріорного) нагляду за діяльністю органів місцевого самоврядування обґрунтовується наступним.

Насамперед, реалізація моделі попереднього (апріорного) нагляду, принаймні щодо нормативних актів органів місцевого самоврядування, не обмежуючись лише регуляторними актами, з боку уповноважених органів державної влади, узгоджується з принципами правотворчої діяльності та сприяє якісній реалізації техніки нормопроєктування. У зв'язку з цим запропоновано віднести до повноважень територіальних органів Міністерства юстиції України попередній (апріорний) нагляд щодо нормативних актів нерегуляторного характеру, оскільки регуляторні акти є предметом нагляду Державної регуляторної служби України. При цьому не відстоюється думка про державну реєстрацію таких актів, як це відбувається щодо підзаконних нормативно-правових актів органів державної виконавчої влади. У даному випадку територіальні органи Міністерства юстиції України могли б застосувати механізм, який би виконував завдання та функції, аналогічні тим, що закладені в основу підготовки пропозицій щодо удосконалення проєктів регуляторних актів, які розробляються органами місцевого самоврядування. Головна мета такої процедури полягатиме у встановленні ступеня відповідності вказаних вище нормативних актів вимогам Конституції та законів України.

У роботі обґрунтовано положення про доцільність включення попереднього (апріорного) нагляду за дотриманням законності у діяльності органів місцевого самоврядування до складу механізму нагляду, пропонованого законопроектом № 4298 «Про внесення змін до Закону України «Про місцеві державні адміністрації» та деяких інших законодавчих актів України щодо реформування територіальної організації виконавчої влади в Україні», що узгоджується із практикою деяких країн-членів ЄС (зокрема, Бельгія, Нідерланди) у частині включення попереднього (апріорного) нагляду до системи правових засобів нагляду за діяльністю органів місцевого самоврядування.

Старший науковий співробітник сектору проблем реалізації господарського законодавства відділу проблем модернізації господарського права та законодавства, доктор юридичних наук Сєребряк С.В.: Шановний Геннадію Геннадійовичу, серед завдань дослідження Вами виділено наступне: обґрунтувати законодавчі зміни, спрямовані на врахування науково-практичної класифікації правових актів, у тому числі тих, що приймаються органами місцевого

самоврядування, на нормативні та індивідуальної дії, що забезпечить врахування у нормативній площині здобутків правової науки та усталених підходів у судовій практиці. Чи не могли б Ви навести запропоновані шляхи вирішення цього завдання? Які саме було запропоновано Вами зміни до актів чинного законодавства України?

Нестеров Г.Г.: Дякую за запитання, шановний Станіславе Вадимовичу! Насамперед, слід зазначити, що закономірним результатом правотворчої та правозастосовної діяльності органів місцевого самоврядування є прийняття правових актів, які, за усталеним у правовій науці підходом, поділяються на нормативні та ненормативні (правові акти індивідуальної дії). Встановлено, що чинне законодавство України не позбавлено певних вад, якими, зокрема, відзначаються правові норми, що закріплюють положення про скасування незаконного правового акта індивідуальної дії, не зважаючи на важливу правову обставину, яка має бути встановлена під час розгляду відповідних категорій судових справ та яка полягає у з'ясуванні того чи виконано таке рішення на час звернення з позовом до суду.

Спираючись на доктринальні підходи, судову практику, зокрема Великої Палати Верховного Суду, а також положення окремих законодавчих актів, обґрунтовано пропозицію щодо доповнення ч. 1 ст. 21 Цивільного кодексу України новим абзацом другим наступного змісту:

«1. Суд визнає незаконним та скасовує правовий акт індивідуальної дії, виданий органом державної влади, органом влади Автономної Республіки Крим або органом місцевого самоврядування, якщо він суперечить актам цивільного законодавства і порушує цивільні права або інтереси.

Правовий акт індивідуальної дії, виданий органом державної влади, органом влади Автономної Республіки Крим або органом місцевого самоврядування, який вичерпав свою дію виконанням та який суперечить актам цивільного законодавства і порушує цивільні права або інтереси, визнається судом незаконним і скасуванню не підлягає.»

Вище запропоноване доповнення ч. 1 ст. 21 Цивільного кодексу України розраховано на ті випадки, коли правовий акт індивідуальної дії вже вичерпав свою дію виконанням. Водночас наголошується, що випадки, коли правовий акт індивідуальної дії в силу різних причин не було виконано, мають виступати підставою для застосування ч. 1 ст. 21 Цивільного кодексу України у частині визнання судом незаконним та скасування такого акта.

Зважаючи на те, що у п. 2 ч. 1 ст. 5 Кодексу адміністративного судочинства України, яким до способів судового захисту, з-поміж інших, віднесено визнання протиправним та скасування індивідуального акта чи окремих його положень, не отримала нормативного закріплення ключова правова умова, за наявності якої можливе скасування правового акта індивідуальної дії, а саме відсутність факту виконання рішення, що скасовується, запропоновано наступну нову редакцію п. 2 ч. 1 ст. 5 Кодексу адміністративного судочинства України:

«2) визнання протиправним та скасування індивідуального акта чи окремих його положень, ***якщо факт виконання такого акта не відбувся;***».

Головний науковий співробітник відділу проблем модернізації господарського права та законодавства, член-кореспондент НАН України, член-кореспондент НАПрН України, доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України Устименко В.А.: Чи є ще запитання до дисертанта? Тоді у мене є запитання. Геннадію Геннадійовичу, Ви досліджували господарсько-правовий статус органів місцевого самоврядування як сукупність прав і обов'язків органів місцевого самоврядування. Мене цікавить Ваша думка: які спостерігаються тенденції за період незалежності України щодо розвитку господарсько-правового статусу органів місцевого самоврядування – збільшення можливостей органів чи їх зменшення? Які тренди, чого нам слід чекати в цьому контексті у майбутньому?

Нестеров Г.Г.: Дякую за запитання, шановний Володимире Анатолійовичу! Дійсно, не може не хвилювати майбутнє нашої держави, перспективи розвитку правового регулювання відносин за участю органів місцевого самоврядування і, особливо, перспективи розвитку галузевого, зокрема господарського, законодавства, яким визначається господарсько-правовий статус зазначених органів. На превеликий жаль, сучасні тренди у правотворчості, правові новели свідчать про активну державну політику щодо звуження сегменту господарського законодавства і його регулюючого впливу. Нещодавно прийнятий Закон України «Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб» передбачає скасування Господарського кодексу України і тим самим закладає підґрунтя для дестабілізації правовідносин за участю органів місцевого самоврядування. Закріплюючи обмеження прав територіальних громад на створення комунальних підприємств, примусову реорганізацію останніх у товариства, заміну права господарського відання та права оперативного управління на невідому для національного права конструкцію давньоримського речового права узурфрукту тощо наражають на великі проблеми не лише місцеву економіку, але і національне господарство. Створюються значні правові ризики, які однозначно призведуть до звуження обсягу та змісту господарської компетенції органів місцевого самоврядування. Отже, перспективне законодавство можна оцінити як таке, що створює правові вразливості, які стануть дестабілізуючим фактором здійснення органами місцевого самоврядування повноважень з організації господарських зав'язків на підвідомчій території.

Після відповідей на запитання виступили:

Науковий керівник – доктор юридичних наук, професор, заступник директора з наукової роботи, завідувач відділу проблем модернізації господарського права та законодавства Державної установи «Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Макутова Національної академії наук України» **Джабраїлов Р.А.:**

Науковий керівник надав загальну позитивну характеристику підготовленій дисертаційній роботі та наголосив на наступному.

Підготовлене Геннадієм Геннадійовичем дисертаційне дослідження є логічним продовженням розробок Донецької наукової школи господарського права. Розвиваючи науковий доробок провідних науковців Інституту, а також

інших вчених, які зробили вагомий внесок у формуванні системи знань щодо господарської правосуб'єктності органів місцевого самоврядування, дисертант у своєму дослідженні привертає увагу до нових науково-практичних проблем, які є проявом сучасних динамічних змін у правовому регулюванні господарських відносин за участю органів місцевого самоврядування. Зокрема, суспільно-політичні процеси останніх років, що відбуваються під впливом низки важливих факторів, перш за все, євроінтеграції, яка відбувається в умовах правового режиму воєнного стану, актуалізують потребу пошуку нових відповідей на питання, пов'язані із удосконаленням правового статусу органів місцевого самоврядування як учасників відносин у сфері господарювання.

Вбачається, що авторові вдалося запропонувати нові оригінальні рішення, які можуть привернути увагу як наукового співтовариства, розширивши предмет наукової полеміки у теоретичній площині, так і суб'єктів правотворчої діяльності, оскільки більшість з пропозицій щодо внесення змін та доповнень до актів законодавства мають належне обґрунтування та неодмінно справлять позитивний ефект на стан правового регулювання досліджуваних суспільних відносин.

Маю надію, що виступ та відповіді дисертанта на питання пролили світло на ключові положення дисертації. Ваша підтримка та позитивна оцінка напрацювань автора надихнуть його на ще більш глибокі та всебічні наукові розвідки проблематики господарсько-правового статусу органів місцевого самоврядування.

Дякую!

Рецензенти дисертаційної роботи наголосили на позитивних аспектах дослідження та висловили свої побажання й зауваження.

Провідний науковий співробітник відділу господарсько-правових досліджень проблем економічної безпеки, доктор юридичних наук, професор Олюха В.Г.:

Актуальність теми дослідження.

Рецензоване дисертаційне дослідження присвячено актуальній науковій проблематиці, що пов'язане із визначенням обсягу та змісту господарської компетенції органів місцевого самоврядування як складової їх господарсько-правового статусу, дослідженням характеру правового зв'язку органів місцевого самоврядування та утворених ними суб'єктів господарювання з об'єктами права комунальної власності тощо. В умовах широкомасштабного військового вторгнення, а також у зв'язку з євроінтеграційним спрямуванням розвитку України, необхідним є створення стабільного правового поля функціонування органів місцевого самоврядування, що є основою для дотримання прав та законних інтересів територіальних громад як первинних суб'єктів місцевого самоврядування, що своєю чергою є необхідною умовою також і для повоєнного відновлення нашої країни.

Важливою тематика рецензованого дисертаційного дослідження є і для розвитку теорії господарського права з огляду на ті зміни, що відбуваються у зв'язку з набуттям чинності Закону України «Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб». Питання щодо окремих аспектів господарської правосуб'єктності органів місцевого самоврядування вже

досліджувались вітчизняними вченими, в тому числі і на дисертаційному рівні, але цілісних наукових праць щодо господарсько-правового статусу органів місцевого самоврядування раніше не виконувались. Все викладене і обумовлює важливість та доцільність обраної для дослідження теми дисертації.

Ступінь обґрунтованість та достовірність наукових положень і висновків, сформульованих у дисертації.

Зміст дисертаційного дослідження Г.Г. Нестерова свідчить, що наведені у рецензованій науковій праці положення, висновки та пропозиції є обґрунтованими, достовірними, що забезпечується застосуванням філософських, загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання. Структурно дисертаційне дослідження відповідає усім вимогам, які висуваються до такого роду робіт. Структура роботи визначена таким чином, що дисертант розкриває тему послідовно, рухаючись від загальних до особливих питань до питань. Бібліографія дослідження сконцентрована на використанні переважно монографічних наукових джерел, а також численної кількості судових рішень, що дозволило поєднати як теоретичні напрацювання, так і практичні.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що вперше у вітчизняній юридичній науці обґрунтовано нові науково-теоретичні положення щодо засад господарсько-правового статусу органів місцевого самоврядування та розроблено науково-практичні пропозиції, спрямовані на удосконалення чинного законодавства України у досліджуваній сфері відносин.

Слід підтримати позицію дисертанта щодо класифікації господарсько-правового статусу органів місцевого самоврядування у кореляції із відповідним правовим режимом господарських відносин із виділенням наступних видів: 1) загальний; 2) спеціальний; 3) особливий.

Достатньо аргументованою є позиція дисертанта щодо того, що в умовах правового режиму воєнного стану усталена правова модель делегування повноважень не дотримується, а Законом України «Про правовий режим воєнного стану» фактично передбачається інституційне заміщення органів місцевого самоврядування військовими адміністраціями певних населених пунктів, у межах яких вони створюються.

Слід погодитись із висновком дисертанта про необхідність імплементації Європейської хартії місцевого самоврядування, що потребує впровадження у національну правову систему інституту адміністративного нагляду за дотриманням законності у діяльності органів місцевого самоврядування.

Цікавим є висновок дисертанта щодо засад здійснення зовнішнього контролю регуляторної діяльності органів та посадових осіб місцевого самоврядування із обґрунтуванням ним положення про доцільність нормативного закріплення обов'язку виконавчих органів місцевих рад, а також сільського, селищного, міського голови подавати проекти регуляторних актів до Державної регуляторної служби України для підготовки пропозицій з їх удосконалення.

В роботі містяться і інші висновки та пропозиції які слід поділяти.

Теоретичне та практичне значення полягає у тому, що результати дослідження можуть бути використані: у правотворчій діяльності – з метою вдосконалення чинного законодавства України; правозастосовній діяльності – з

метою підвищення ефективності правореалізації та правотлумачної роботи з боку органів державної влади та місцевого самоврядування; науково-дослідній діяльності; навчальному процесі – при викладанні дисциплін господарсько-правового напрямку для студентів юридичних та економічних спеціальностей закладів вищої освіти.

Результати дисертаційного дослідження використовуються у діяльності Дніпровської районної в місті Києві державної адміністрації, Всеукраїнської асоціації органів місцевого самоврядування «Асоціація міст України», навчальному процесі Приватного закладу вищої освіти «Східноєвропейський університет імені Рауфа Аблязова».

Повнота викладу наукових положень дисертації в опублікованих працях.

Слід зауважити, що результати дисертації достатньо апробовані, доповідались на науково-практичних конференціях, а також відображено у 9 наукових публікаціях, з яких 7 статей опубліковано у вітчизняних наукових виданнях, що включені до переліку фахових видань категорії «Б», та 2 публікації – в матеріалах науково-практичних конференцій.

Викладене вище може бути підставою для загальної високої оцінки дисертації Г.Г. Нестерова на тему «Господарсько-правовий статус органів місцевого самоврядування».

Дискусійні положення і зауваження.

В цілому, позитивно оцінюючи дослідження, вбачається за доцільне звернути увагу дисертантки на деякі *дискусійні моменти*:

1. У дисертації обґрунтовується положення про доцільність переходу від моделі спростовної презумпції добросовісності учасників цивільних відносин, яка знайшла вияв у нормах Цивільного кодексу України, до моделі доказової презумпції добросовісності. Попри вагомі аргументи на користь зміни моделі, виникає питання чи не призведе такий підхід до складнощів у відправленні правосуддя та накладення значно більшого юридичного тягаря на фізичних та юридичних осіб?

2. У дисертаційному дослідженні автором пропонується розширити перелік підстав, за наявності яких регуляторний акт не може бути прийнятий або схвалений уповноваженим на це органом чи посадовою особою місцевого самоврядування. В цілому, погоджуючись з тим, що правові засади регуляторної діяльності органів місцевого самоврядування потребують уточнення, в той же час у певній мірі актуалізується питання чи не призведе практичне впровадження пропонованої ідеї до значно більшої зарегульованості діяльності органів місцевого самоврядування?

Водночас слід наголосити на тому, що зазначені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження, що виконано Г.Г. Нестеровим та носять дискусійний характер.

Підсумовуючи викладене, можна констатувати, що, у цілому, дисертаційна робота Нестерова Геннадія Геннадійовича «Господарсько-правовий статус органів місцевого самоврядування» виконана на належному теоретико-прикладному рівні, є актуальною, має наукову новизну, практичну цінність. Робота відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою

Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261, Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 і може бути рекомендованою до захисту у разовій спеціалізованій вченій раді на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

В.о. провідного наукового співробітника відділу проблем модернізації господарського права та законодавства, доктор юридичних наук, професор Петруненко Я.В.: Актуальність теми дисертаційного дослідження обґрунтовується, перш за все, зростанням ролі органів місцевого самоврядування у господарських правовідносинах та необхідністю удосконалення їх правового статусу. В умовах децентралізації та запровадження на території України правового режиму воєнного стану питання правового регулювання діяльності органів місцевого самоврядування об'єктивно набувають особливої важливості, оскільки їх повноваження можуть змінюватися або й навіть заміщуватися військовими адміністраціями. Очевидно й те, що виявлені автором проблеми регуляторної діяльності органів місцевого самоврядування впливають на місцевий економічний розвиток й на цій підставі вимагають дієвого реагування та відповідного якісного удосконалення законодавчого підґрунтя. Запропоновані у дисертації підходи до класифікації господарсько-правового статусу органів місцевого самоврядування, правові механізми захисту комунальної власності і вдосконалення правового нагляду без перебільшення сприятимуть підвищенню ефективності їх діяльності. Крім того, дисертація містить пропозиції щодо внесення змін у чинне законодавство України, які мають вагомий потенціал, аби забезпечити більшу правову визначеність та прозорість в діяльності органів місцевого самоврядування. Дисертаційне дослідження є актуальним не лише для юридичної науки, а й для практики публічного управління, оскільки його висновки можуть бути використані при розробці важливих реформ у сфері місцевого самоврядування.

Рецензент не має права утриматись від характеристики позитивних рис проведеного автором дисертаційного дослідження, оскільки воно реально того варто. По-перше, у роботі автором продемонстровано системний підхід до аналізу статусу органів місцевого самоврядування. Дисертант не лише констатує правовий статус органів місцевого самоврядування, а й розглядає його крізь призму правового режиму господарських відносин. Це цікавий кут зору, який додає глибини та цінності проведеного аналізу. Запропонована автором класифікація (загальний, спеціальний, особливий статус) може бути корисною для подальшої правотворчої та правозастосовної діяльності. По-друге, значну увагу дисертант приділяє вивченню особливостей правового регулювання у воєнний час, звертаючи при цьому увагу на існуючу проблему фактичного інституційного заміщення органів місцевого самоврядування військовими адміністраціями. Це важливе спостереження, адже такий процес може мати досить довгострокові наслідки для децентралізації та порушувати засадничі принципи місцевого самоврядування. По-третє, автор обґрунтовано присвятив окремий блок роботи правовим механізмам

захисту комунальної власності. Дискусія про негативний позов у контексті захисту комунальної власності є важливою, оскільки дає змогу органам місцевого самоврядування більш ефективно захищати свої активи. Запропоновані автором критерії для застосування негативного позову, включно з особливим правовим статусом суб'єкта права (органи місцевого самоврядування та їх посадові особи), представляються цілком логічними і можуть мати практичну цінність. По-четверте, заслуговує уваги і схвальної оцінки проведений автором критичний аналіз регуляторної діяльності органів місцевого самоврядування. Дисертант виявив типові порушення у сфері регуляторної політики, що, на думку рецензента, є досить практично значущим моментом. Виявлення недоліків (зокрема, неоприлюднення аналізу регуляторного впливу, порушення строків прийняття зауважень тощо) може у подальшому слугувати базою для реформ у сфері місцевого регулювання. По-п'яте, позитивно сприймаються і можуть бути підтримані пропозиції автора з приводу зміни підходу до презумпції добросовісності. Дисертант пропонує перехід від спростовної до доказової презумпції добросовісності у господарських відносинах. Це радикальна, але водночас цікава ідея, яка може підвищити рівень відповідальності учасників господарських правовідносин. Крім означеного, робота також містить низку й інших цікавих та корисних положень, які мають великий потенціал бути реалізованими.

Аналіз представленої для рецензування дисертаційної роботи дозволяє зробити висновок про те, що одержані здобувачем результати дослідження характеризуються науковою новизною та відповідають визначеній меті і завданням дослідження. Абсолютна більшість сформульованих висновків та наукових результатів дисертаційного дослідження Нестерова Г.Г. являються обґрунтованими, оскільки обумовлені використанням сучасної методології пізнання, застосуванням загальнонаукових і спеціальних методів пізнання.

Зміст дисертації Нестерова Г.Г. свідчить про те, що її автор ґрунтовно опрацював широку джерельну базу за проблематикою дослідження (126 найменувань). Логічність і послідовність проведеного автором дослідження забезпечувалися чітко визначеними завданнями дослідження, його об'єктом і предметом. Тема дисертації повною мірою відповідає обраній спеціальності та суті вирішеної наукової проблеми. Наукова полеміка ведеться автором на сторінках дисертації коректно, з повним дотриманням правил етики наукової дискусії. Дисертація виконана літературною мовою, сформульовані у роботі наукові підходи і рекомендації вирізняються своєю оригінальністю та мають самостійний творчий характер. Оформлення роботи відповідає встановленим вимогам МОН України.

Надаючи оцінку змісту дисертації, слід зазначити, що представлена для рецензування робота являє собою самостійне завершене наукове дослідження актуальної теми як для наукової спільноти юристів-господарників, так і для фахівців-практиків. Зазначені у роботі мета і завдання дослідження визначені дисертантом вірно, логічно співпадають з об'єктом і предметом дослідження. Матеріали дисертації викладено послідовно, логічно, юридично виважено та грамотно, що підтверджує вельми високий науковий рівень представленого для рецензування дослідження.

Таким чином, зміст дисертаційної роботи відповідає поставленій меті та відображає логіку проведеного дослідження. Аналіз змісту дисертації надає підстави стверджувати, що всі сформульовані автором елементи наукової новизни, отримані по результатах проведеного дослідження, є доведеними та такими, що несуть у собі низку концептуальних висновків і рекомендацій, що мають теоретичне та практичне значення. Варто констатувати, що автором безумовно зроблено великий внесок у розвиток науки господарського права, який полягає у цілісному комплексному дослідженні господарсько-правового статусу органів місцевого самоврядування. Також дисертаційне дослідження поза усіляких сумнівів має велике практичне значення.

Одержані дисертантом результати оприлюднені у достатній кількості публікацій у фахових виданнях з юридичних наук та збірниках тез доповідей учасників конференцій. Положення кожного підрозділу автором висвітлено в окремій чи окремих статтях або ж у тезах доповіді на науково-практичній конференції.

Загальний позитивний висновок стосовно дисертаційного дослідження Нестерова Г.Г. тим не менш не позбавляє рецензента можливості висловити деякі міркування, які по своїй суті не є зауваженнями, але при цьому можуть бути підґрунтям для подальших наукових розвідок дисертанта.

Зокрема, слід сказати про наступне:

1. Запропонована автором класифікація господарсько-правового статусу органів місцевого самоврядування за принципом «загальний – спеціальний – особливий» видається цікавою і заслуговує схвальної оцінки, втім вона у подальшому може потребувати більш детального пояснення або чіткого розмежування, зокрема з приводу того, які конкретні критерії відрізняють «спеціальний» статус від «особливого» та як подібна класифікація корелює з чинним законодавством України.

2. Заслуговує об'єктивно високої оцінки якісно проведений автором ґрунтовний правовий аналіз діяльності органів місцевого самоврядування в умовах запровадженого в Україні правового режиму воєнного стану та інституційного заміщення органів місцевого самоврядування військовими адміністраціями. Висловлена автором теза про порушення усталеної правової моделі делегування повноважень у період воєнного стану представляється цілком логічною. Однак, на думку рецензента, було би корисно врахувати ще й додатковий аспект, зокрема наскільки цей процес є тимчасовим і чи є ризик закріплення таких змін після завершення війни.

Разом із тим, вищенаведені міркування рецензента є лише його власною думкою, мають характер побажань, несуть переважно рекомендаційний сенс, покликані на розширення наукової дискусії під час публічної презентації результатів дослідження та жодним чином не впливають на загальну високу позитивну оцінку дисертаційного дослідження.

В частині дотримання академічної доброчесності варто зауважити, що дисертаційне дослідження виконане Нестеровим Г.Г. самостійно, дисертація являє собою оригінальну наукову працю. В роботі не виявлені положення, які б порушували академічну доброчесність.

Таким чином, підсумовуючи викладене, можна зробити узагальнюючий висновок, що дисертаційна робота *«Господарсько-правовий статус органів місцевого самоврядування»* відповідає вимогам, які висуваються до такого рівня досліджень, а також вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затв. постановою КМУ від 23 березня 2016 р. № 261, Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затв. постановою КМУ від 12 січня 2022 р. № 44, вимогам наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» від 12 січня 2017 р. № 40 та може бути рекомендована до захисту у разовій спеціалізованій вченій раді Державної установи «Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Макутова Національної академії наук України», а її автор *Нестеров Геннадій Геннадійович* заслуговує на присудження йому ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право».

В обговоренні дисертаційного дослідження взяли участь:

В.о. провідного наукового співробітника відділу проблем модернізації господарського права та законодавства, доктор юридичних наук, професор Петруненко Я.В.: Пропоную підтримати зусилля дисертанта, адже підготовлена робота є ґрунтовним науковим дослідженням, яке істотно розвиває наявні наукові підходи до визначення місця та ролі органів місцевого самоврядування у сфері господарювання. Науково-практична цінність авторських пропозицій підтверджується фактом їх використання у діяльності Дніпровської районної в місті Києві державної адміністрації, Всеукраїнської асоціації органів місцевого самоврядування «Асоціація міст України», навчальному процесі Приватного закладу вищої освіти «Східноєвропейський університет імені Рауфа Аблязова».

Сукупно зазначене дозволяє позитивно оцінити авторські розробки та рекомендувати до захисту у разовій спеціалізованій вченій раді Інституту.

Провідний науковий співробітник відділу проблем модернізації господарського права та законодавства, доктор юридичних наук, доцент Краснова Ю.А.: Вважаю, що представлені на обговорення наукові результати виконаного Геннадієм Геннадійовичем дослідження заслуговують на підтримку та схвалення. Голосуватиму за допуск роботи до подальших етапів її проходження. Дякую за увагу!

Головний науковий співробітник відділу проблем модернізації господарського права та законодавства, член-кореспондент НАН України, член-кореспондент НАПрН України, доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України Устименко В.А.: Шановні колеги, мене також приємно вразила дисертація Геннадія Геннадійовича, і я отримав велике задоволення від її читання та обговорення на засіданні відділу. Втішно визнавати те, що у сучасних дослідженнях продовжують розвивати ідеї та підходи Донецької школи господарського права. Це є свідченням наступності наукових поколінь та примноження раніше отриманих знань новими ідеями та прогресивним баченням шляхів вирішення назрілих проблем.

Важливо відзначити, що за час підготовки дисертації, авторські розробки знайшли вияв у низці науково-дослідних робіт Інституту, що сприяло отриманню оригінальних наукових результатів. Своєю чергою про практичну затребуваність пропозицій автора свідчать відповідні листи від різних стейкхолдерів, наведені у додатку до дисертації.

В цілому, робота, виступ дисертанта, його відповіді на численні запитання, уміння обґрунтовувати власну позицію справили на мене позитивне враження. Я вважаю, що здобутки Геннадія Геннадійовича заслуговують на всебічну підтримку із подальшим публічним захистом дисертації. Дякую за увагу!

Статті у наукових фахових виданнях України

1. Нестеров Г.Г. Обсяг та зміст господарської компетенції органів місцевого самоврядування. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 10. С. 191–197. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-10/45>.

2. Нестеров Г.Г. Регуляторна діяльність як детермінанта ефективного здійснення органами місцевого самоврядування організаційно-господарських повноважень. *Juris Europensis Scientia*. 2024. № 1. С. 75–81. DOI: <https://doi.org/10.32782/chern.v1.2024.14>.

3. Нестеров Г.Г. Особливості застосування речово-правових способів захисту права комунальної власності. *Право і суспільство*. 2024. № 2. С. 137–148. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.2.18>.

4. Нестеров Г. Правові акти органів місцевого самоврядування: деякі теоретико-прикладні аспекти. *Економіка та право*. 2024. № 2. С. 94–104. DOI: <https://doi.org/10.15407/econlaw.2024.02.094>.

5. Нестеров Г.Г. Господарсько-правовий статус органів місцевого самоврядування: теоретико-прикладні аспекти класифікації. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2024. Вип. 3 (56). С. 100–107. DOI: <https://doi.org/10.32782/pyuv.v3.2024.17>.

6. Нестеров Г.Г. Деякі особливості здійснення повноважень органів місцевого самоврядування іншими суб'єктами права. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Юридичні науки*. 2024. Том 35 (74). № 4. С. 18–27. DOI: <https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2024.4/04>.

7. Нестеров Г.Г. Міжнародно-правові зобов'язання України та їх вплив на розвиток законодавства у сфері місцевого самоврядування. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція»*. 2024. № 70. С. 9–15. DOI: <https://doi.org/10.32782/2307-1745.2024.70.2>.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

8. Нестеров Г.Г. Деякі аспекти реалізації господарської компетенції органами місцевого самоврядування. *Треті наукові читання пам'яті професора Пронської Грацієлли Василівни*. Збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції (12 квітня 2024 р., м. Київ) / За заг. ред.: В.В. Поєдинок, А.С. Головачової. Київ: Видавництво Ліра-К, 2024. С. 116–118.

9. Нестеров Г. Деякі аспекти регуляторної діяльності органів місцевого самоврядування. *П'яті наукові читання пам'яті академіка В.К. Мамутова*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ, 28 червня 2024

р.). за заг. ред. В.А. Устименка; НАН України, ДУ «ІСПД імені В.К. Макутова НАН України». Київ-Чернігів: Десна Поліграф, 2024. С. 206–207.

Характеристика особистості здобувача. Нестеров Геннадій Геннадійович народився 01 липня 1982 року.

У 2003 році закінчив Національний університет внутрішніх справ (м. Харків), здобув кваліфікацію юриста і отримав диплом спеціаліста за спеціальністю «Правознавство».

З 2000 р. по 2002 р. – помічник - консультант народного депутата України (Верховна Рада України, м. Київ).

З 2003 р. по 2006 р. – юрист приватного підприємства.

З 2007 р. по 2014 р. – юрист завідувач юридичного відділу, заступник директора з правової роботи ККП «Міські комунальні ресурси» Донецької міської ради.

З 2010 року депутат Ленінської районної в м. Донецьку ради, Голова бюджетної комісії.

З 2011 року радник секретаря Донецької міської ради та помічник - консультант народного депутата України на громадських засадах.

З 2015 року по теперішній час - радник Донецького міського голови (м. Київ).

З 2014 по теперішній час - молодший науковий співробітник Державної установи «Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Макутова Національної академії наук України».

З травня 2023 р. - аспірант денної форми навчання Державної установи «Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Макутова Національної академії наук України».

З квітня 2023 р. – липень 2024 р. – в.о. Вченого секретаря Державної установи «Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Макутова Національної академії наук України».

Оцінка мови та стилю дисертації. Дисертація виконана фаховою українською мовою, текстове подання матеріалу відповідає стилю науково-дослідної роботи.

Відповідно до **п. 15** Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 **пропонується наступний склад разової спеціалізованої вченої ради:**

Голова ради:

Гудіма Тетяна Степанівна – доктор юридичних наук, старший дослідник, заступник завідувача відділу проблем модернізації господарського права та законодавства Державної установи «Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Макутова Національної академії наук України».

Рецензенти:

Олюха Віталій Георгійович – доктор юридичних наук, професор, провідний науковий співробітник відділу господарсько-правових досліджень проблем економічної безпеки Державної установи «Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Макутова Національної академії наук України».

Петруненко Ярослав Вікторович – доктор юридичних наук, професор, в.о. провідного наукового співробітника відділу проблем модернізації господарського права та законодавства Державної установи «Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Макутова Національної академії наук України».

Офіційні опоненти:

Батанов Олександр Васильович – доктор юридичних наук, професор, провідний науковий співробітник відділу конституційного права та місцевого самоврядування Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України.

Дорошенко Ліна Миколаївна – доктор юридичних наук, доцент, завідувач кафедри господарського та адміністративного права Донецького національного університету імені Василя Стуса.

В результаті попередньої експертизи дисертації **Нестерова Геннадія Геннадійовича** і повноти публікації основних результатів дослідження

УХВАЛЕНО:

1. Затвердити висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Нестерова Геннадія Геннадійовича на тему: «Господарсько-правовий статус органів місцевого самоврядування».

2. Визнати, що за актуальністю, ступенем наукової новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація Нестерова Г.Г. відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам **Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)**, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261, п. п. 6, 7, 8 **Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії**, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

3. Рекомендувати дисертацію Нестерова Г.Г. на тему: «Господарсько-правовий статус органів місцевого самоврядування» до захисту на здобуття ступеня доктора філософії у разовій спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 081 «Право».

4. Рекомендувати Вченій раді Державної установи «Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Макутова Національної академії наук України» затвердити склад разової спеціалізованої вченої ради:

Голова ради:

Гудіма Тетяна Степанівна – доктор юридичних наук, старший дослідник, заступник завідувача відділу проблем модернізації господарського права та законодавства Державної установи «Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Макутова Національної академії наук України».

Рецензенти:

Олюха Віталій Георгійович – доктор юридичних наук, професор, провідний науковий співробітник відділу господарсько-правових досліджень проблем економічної безпеки Державної установи «Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Макутова Національної академії наук України».

Петруненко Ярослав Вікторович – доктор юридичних наук, професор, в.о. провідного наукового співробітника відділу проблем модернізації господарського права та законодавства Державної установи «Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Макутова Національної академії наук України».

Офіційні опоненти:

Батанов Олександр Васильович – доктор юридичних наук, професор, провідний науковий співробітник відділу конституційного права та місцевого самоврядування Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України.

Дорошенко Ліна Миколаївна – доктор юридичних наук, доцент, завідувач кафедри господарського та адміністративного права Донецького національного університету імені Василя Стуса.

Результати голосування щодо рекомендації до захисту дисертації Нестерова Геннадія Геннадійовича:

«За» – 13

«Проти» – 0

«Утримались» – 0

Головуючий на засіданні

Головний науковий співробітник
відділу проблем модернізації
господарського права та законодавства,
член-кореспондент НАН України,
член-кореспондент НАПрН України,
доктор юридичних наук, професор,
Заслужений юрист України

Володимир УСТИМЕНКО

Секретар засідання:

Старший науковий співробітник
сектору проблем реалізації
господарського законодавства
відділу проблем модернізації
господарського права та законодавства,
кандидат юридичних наук

Антон СОШНИКОВ